

ЗАСІДАННЯ КРУГЛОГО СТОЛУ У 2011 р.

(ПРОДОВЖЕННЯ)

11 жовтня 2011 року Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України провів чергове засідання Круглого столу на тему “**Реформування системи піклування про дітей**”. У засіданні взяли участь близько 40 учасників –представники центральних органів виконавчої влади, академічних інститутів НАН України, міжнародних та вітчизняних громадських і благодійних організацій. До обговорення було запропоновано такі питання:

1. Проблеми деінституалізації дітей.
2. Розподіл функцій у системі опіки і піклування над дітьми.
3. Реформування системи опіки та піклування.

З привітанням до учасників засідання звернулась директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, академік НАН України **Е. Лібанова**. У своєму виступі вона зосередилась на нинішній ситуації та проблемах у системі піклування про дітей. Заступник директора з наукової роботи Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, доктор економічних наук **О. Макарова** виступила з доповіддю “**Проблеми функціонування системи опіки й піклування та можливості її реформування**”, у якій охарактеризувала систему опіки та піклування, навела функціональну схему дій щодо опіки та піклування, а також висновки та пропозиції щодо подальшого функціонування названої системи.

Обговорення розпочала заступник директора Міжнародної благодійної організації “Кожній дитині” **З.П. Кияниця**. Стосовно патронату вона зазначила, що під патронатом ми розуміємо альтернативні сімейні форми догляду дітей, які потрапили в складні життєві обставини. На сьогоднішній день законодавство побудовано таким чином, що дитині надають послуги тоді, коли їй вже треба вилучати і позбавляти батьківської опіки. До цього дитина може жebraкувати, займатися бродяжництвом. Її можна влаштувати тільки в притулок чи центр соціально-психологічної реабілітації або в інтернат. Влаштування дитини в такі заклади є стресом для неї, оскільки в цих закладах концентруються діти з різною поведінкою, різними проблемами, тому інколи діти збагачують досвідом протиправної поведінки. Світовий досвід підтверджує, що найкращою формою влаштування дітей та їх підтримки є тільки сім’я. Необхідно розвивати таку форму, можливо, це буде патронат або щось інше. Пілотування, наприклад, сім’ї, котра приймала на короткий термін дитину, яка потрапила в складні життєві обставини з різних причин. Скажімо, мати в пологовому відділенні відмовилась від дитини, і поки що не знайшли їй постійне місце влаштування. Чи матері зробили операцію і немає з ким залишити цю дитину, або насилля в сім’ї. Ми одночасно працюємо з дитиною та з біологічними батьками цієї дитини, або займаємося пошуком іншої форми виховання дитини. Така робота дає можливість швидко вирішити

проблему, надати індивідуальні, персональні послуги дитині, а не просто перевлаштувати її туди, де немає індивідуального підходу, не вирішують персональні проблеми. У такому випадку ми працюємо з родинним оточенням, активізуємо ресурси родини і максимально їх залучаємо. В презентації зазначалось, що всі послуги мають бути в одній установі. На мій погляд, це не обов'язково, адже послуги надають і школа, і медична установа, і всі ті суб'єкти, про які ми говорили на початку. Питання сьогодні стоїть в тому, що необхідно однаково розуміти проблему дитини. Отже, базові основи мають бути зрозумілі всім тим суб'єктам, які сьогодні задіяні в цьому процесі.

Експерт ЮНІСЕФ **С. Толстоухова** позитивно оцінила те, що в цьому році було розроблено програму реформування інтернатних закладів, яка передбачає еволюційне зменшення кількості дітей в інтернаті, які будуть або трансформуватися в спеціалізовані, або закритися. Саме така концепція була покладена в основу програми. Це була спірна програма, тому що впровадили її неправильно, захотіли реформувати, закрити і ліквідувати, створити 600 маленьких закладів. Була така концепція у нашому міністерстві, хибна на сьогоднішній день. Але це правильний підхід – закрити вхід, вивести, кого можливо. Ми створюємо нові форми сімейного влаштування. Потрібно уряду запропонувати стратегію підтримки, допомоги і захисту уразливих категорій дітей і сімей, поєднати дві системи: типологію виплат і послуг, тому що у всіх країнах світу дитина знаходить систему послуг, їй надають послуги. Чому не виконують сьогодні соціальні служби, служби дітей своїх функцій? Та тому, що у них немає чітко визначених функцій і повноважень. Нині у державі опіка – це в інтернатах, де опікуном є директор інтернату. У нас є форма опіки фізичних осіб, родичів. В Сімейному кодексі зазначено, що опіка повинна бути родинною. Але за останні 5 років з'явилась і неродинна опіка, за рішенням суду. Отже, я вважаю, що не можна прийняти рішення по патронату без статусних дітей, і потрібно внести це до законодавства.

Директор державного департаменту соціальної допомоги Міністерства соціальної політики **В. Мушинін** повідомив, що найближчим часом відбудеться нарада у Президента України, пов'язана з побудовою нової політики стосовно підтримки сімей, там буде дано оцінку тому, що зроблено. Наразі перше: необхідно створювати держструктуру, яка об'єднуватиме роботу всіх підрозділів, займатиметься не політикою, а послугами; друге – держдепартаменти, що займатимуться реалізацією політики. Ми з представниками територіального департаменту по лінії сім'ї, зокрема, обговорювали, яким чином можна побудувати систему координації різних структур в плані максимальної підтримки сім'ї. Було створено програму з соціальних виплат. Ми запропонували та погодили з департаментами, що центри, які сьогодні є, соціальні служби сімей та дітей на районному рівні об'єднуються у єдину структуру, що буде мати назву “Центр соціальних послуг”. З його допомогою зможемо визначати, скажімо, пасивні, неблагополучні сім'ї.

Головний спеціаліст Державного департаменту з усиновлення та захисту прав людини **Л. Солодухіна** зазначила, що цей проект передбачає роботу тільки з бідністю або з рядом інших проблем. Відомо що Центри соціальних служб працюють саме з такими клієнтами. Коли сім'я неблагополучна і відмовляється від допомоги, то соціальні служби не можуть пропонувати свою допомогу, і ситуація загострюється. Чи можливо допомагати сім'ям навіть без їх згоди?

Директор державного департаменту соціальної допомоги Міністерства соціальної політики **В. Мушинін** відповів, що питання будуть торкатись алко-, наркозалежності і можуть бути пов'язані з можливістю лікування. Без згоди все одно не вийде. Обов'язково потрібно відвідувати центр зайнятості або проходити вчення раз на місяць у психіатра чи іншого лікаря. В міру проходження кожного пункту цієї програми, ми виплачуватимемо

допомогу до певного періоду часу. Так, визначимо, скільки потрібно часу людині, щоб вона адаптувалась.

С. Толстоухова (цитата): “Де тут логіка? У яких інтересах дитину поміщають в притулок на 3 місяці у непристосоване приміщення, будівлю, де немає нормальних умов, якщо на ті ж 3 місяці можна помістити у дитячий будинок або інтернат, де є прекрасні умови, де діти ходять до школи?”

В. Муцинін зазначив, що програми, як такої, немає. З 2007 року ми готували план реорганізації притулків, у центрі соціально-психологічної реабілітації дітей був готовий проєкт плану реорганізації по роках, поетапним фінансуванням цього реформування. Розпорядженням Кабінету Міністрів України можна затвердити цей план.

Провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України **С. Полякова** зауважила, що коли дитина потрапляє до інтернату, то забрати її вже неможливо, а із притулку діти ідуть до прийомних сімей. Мені особисто незрозуміло, чому не можна забрати із інтернату точно за тією ж схемою, за якою забирають дітей із притулку. Якщо дитина потрапила до інтернату або до притулку, то про неї вже знають служби, якщо дитина має право на статус, то повинна отримати його, якщо потрапляє у базу на усиновлення, дитина повинна бути усиновленою. Чому ж не можна забрати дитину з інтернату?

С. Толстоухова пояснила, що коли дитина вже має статус, вона може бути влаштована до тієї сім'ї, яка підготовлена до цього. Але це одиничні випадки. Між інтернатами та службами дітей триває непримиренна боротьба.

На завершення Круглого столу учасники засідання погодилися з тим, що потрібно загострити увагу на сім'ї і на тому, що не можна відривати дитину від сім'ї. Для системи опіки сім'я повинна стати партнером. Поряд з цим, дуже важливо те, що держава повинна створити належні умови для виховання дітей. А нині, на думку міжнародних експертів у нас не наведено у цій системі елементарного порядку, підвищення виплат не дасть бажаного результату без посилення відповідальності членів родин і без створення системи ефективних послуг підтримки сім'ї (навчання батьків, підтримка, денний догляд).

*Інформацію підготував
кандидат економічних наук
В.В. Черніченко*